

Μακεδονικά

Τόμ. 31, Αρ. 1 (1998)

M. G. Varvounis, La vie quotidienne et les comportements religieux traditionnels dans la Thrace du 14e siècle. Le témoignage de la Chronique d' Ephrem

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.149](https://doi.org/10.12681/makedonika.149)

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (1998). M. G. Varvounis, La vie quotidienne et les comportements religieux traditionnels dans la Thrace du 14e siècle. Le témoignage de la Chronique d' Ephrem. *Μακεδονικά*, 31(1), 445–447.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.149>

ναγωγείο)· ήδη από τό 1890 τό σχολείο αυτό λειτουργοῦσε μέ δέκα μόνο μαθητές. Ἀπροθυμία προσελεύσεως μαθητῶν, κακή οἰκονομική κατάσταση τῶν ὀργανώσεων πού τό στήριζαν, ἀλλά καί τήν μετατόπιση τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν ἀλβανιστῶν τῶν ὀργανώσεων Bashkimi καί Agimi στήν Βόρεια Ἀλβανία καί κυρίως στήν Σκόδρα ἦσαν οἱ αἰτίες ἀναστολῆς τῆς λειτουργίας τους.

Στό τέταρτο κεφάλαιο ἡ κ. Ἀ.Ι. ἀσχολεῖται μέ τήν λειτουργία καί τήν ἐθνική πολιτική τοῦ Μπαγκείου Γυμνασίου, τόν κανονισμό τῶν κοινῶν καθιδρυμάτων τῆς Κοριτσᾶς (1875), τό Λάσσο, τά ὁποῖα μαζί μέ τό ἐλληνικό κράτος προώθησαν σέ σημαντικό βαθμό τήν παιδεία τῆς πόλεως καί τῆς περιοχῆς τῆς. Ἐτοί, στά σχολεῖα τῆς βορειοηπειρωτικῆς πόλεως δίδαξαν ἱκανοί διδάσκαλοι, κλήθηκαν ἀξιόλογοι ἱατροί καί ἱερεῖς, ἐστάλησαν πολύ καλά βιβλία, ἰδρύθηκαν νέα σχολεῖα, δόθηκαν ὑποτροφίες καί ὅλα αὐτά ὄχι μόνον μέ τήν συμβολή τῶν ἐντοπίων καί ξενιτεμένων Κοριτσαίων, ἀλλά καί χάρις στοῦ ἐνδιαφέρον καί τήν οἰκονομική στήριξη τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους, τοῦ Συλλόγου πρὸς διδασίαν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων, τῆς Μπαγκείου Ἐπιτροπῆς. Ἡ συγγρ. μᾶς πληροφορεῖ ἐδῶ καί γιά τά διδασκόμενα μαθήματα καί ἐπισημαίνει παραλλήλως ὅτι ἡ στόχευση τῶν σχολείων τῆς Κοριτσᾶς ἦταν ἡ παροχή παιδείας, θρησκευτικῆς καί πατριωτικῆς, σέ συνδυασμό μέ τήν ἐνίσχυση τῆς διδασκαλίας τῶν ἐλληνικῆς γλώσσας (ἀρχαίας καί ὁμιλουμένης) καί τήν ἀφοσίωση τῶν πιστῶν στοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου· στό ἴδιο αὐτό κεφάλαιο ἐξετάζονται τά σχολικά ἐγχειρίδια, ἡ αὔξησις τοῦ κρατικοῦ ἐνδιαφέροντος (μετά τό 1901), ἡ ἀποτελεσματική παρουσία τοῦ προξένου τοῦ Μοναστηρίου Κιουζέ Πεζᾶ κ.ἄ.

Τό βιβλίο κλείνει μέ τά συμπεράσματα καί τήν ἐκδοση ἐγγράφων στοῦ Παράρτημα· πίνακες μεθοδολογίας διδασκάλων καί καθηγητῶν τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους καί τῶν συναδέλφων τους τῶν σχολείων τῆς Κοριτσᾶς, προκειμένου νά ἀναδειχθεῖ ἡ κρατική μέριμνα γι' αὐτά τά τελευταῖα, ὥρολόγιο πρόγραμμα μαθημάτων, ἐγγραφα γυμνασιαρχῶν, προξένων κλπ., πάντα βεβαίως σέ συνάφεια μέ τά σχολεῖα τῆς Κοριτσᾶς. Καί φυσικά ἡ ἀνέκδοτη καί ἐκδεδομένη βιβλιογραφία καί οἱ εἰκόνες.

Συμπερασματικῶς, τό βιβλίο τῆς κ. Ἀ.Ι. εἶναι πολύ χρήσιμο, γιατί συνιστᾷ μία ἀξιόλογη συμβολή στήν ἱστορία τῆς Ἠπείρου, ἀφοῦ παρέχει μία πολύ σαφῆ εἰκόνα τῆς ἀκμῆς τῆς Κοριτσᾶς κατά τήν περίοδο 1850-1912. Τά κληροδοτήματα τῶν Κοριτσαίων, οἱ δωρεές τῶν ἀποδήμων, ἡ ἐκπαίδευση, ἡ καλλιέργεια τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας καί τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων κατ' αὐτήν τήν κρίσιμη περίοδο τῶν ἐθνικῶν διεκδικήσεων καί τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀλβανισμοῦ προβάλλονται στό βιβλίο τῆς κ. Ἀ.Ι. Δέν λείπει, ὥστόσο, καί ἡ μελέτη τῆς οἰκονομίας, τῶν προσώπων καί τῶν φορέων πού συνέβαλαν στήν πρόοδο τῆς Κοριτσᾶς. Γι' αὐτό καί εὐχόμαστε νά ἔχουμε συντόμως παρόμοιες ἐργασίες ἀφιερωμένες στά ἄλλα κέντρα τῆς Βορείου Ἠπείρου: τό Ἀργυρόκαστρο, τοὺς Ἁγίους Σαράντα, τήν Χειμάρρα, τό Δέλβινο.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

M. G. Varvounis, *La vie quotidienne et les comportements religieux traditionnels dans la Thrace du 14e siècle. Le témoignage de la Chronique d'Éphrem d'Énos*, ἐκδ. Association Culturelle de Komotini - Centre des Études Thraciennes, Komotini 1998, Supplement Thrakiki Epetirida, no 3, pp. 116.

Ὁ κ. Μ. Βαρβούνης ἀσχολεῖται ἀπό ἐτῶν μέ θέματα λαογραφίας τοῦ θρακικοῦ χώρου· ἡ θέση του ὡς ἐπίκ. καθηγητοῦ στοῦ Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης τοῦ

δίδει άλλωστε την δυνατότητα να βρίσκεται σέ καθημερινή επαφή με την θρακική λαογραφία, τά κοινωνικά δρώμενα, τόν πολιτισμό της. Προσφάτως κυκλοφορήθηκε τό παραπάνω βιβλίο του, τό οποίο στηρίζεται στό Χρονικό τοῦ Ἑφραίμ Αἰῶνου (14ος αἰ.) καί ἀπό τό ὁποῖο ἀντλεῖ θέματα πού σχετίζονται μέ τήν καθημερινή ζωή καί τήν θρησκευτική συμπεριφορά τῶν κατοίκων τῆς Θράκης κατά τόν 14ο αἰώνα. Φυσικά ὁ συγγρ. ἐξετάζει τά παραπάνω μέ τήν προοπτική τῶν ἰδίων λαϊκῶν ἐκδηλώσεων καί στόν Νεοελληνισμό. Μετά τόν Πρόλόγο τοῦ καί τήν πληθωρική σειρά τῶν Abbreviations (βραχυγραφιών), πού χρησιμοποιήσε στό βιβλίο του, ὁ συγγρ. παραθέτει πληροφορίες γιά τόν συντάκτη τοῦ Χρονικοῦ Ἑφραίμ Αἰῶνου, ἀλλά καί τοὺς ἐρευνητές πού ἀσχολήθηκαν, κατά καιροὺς, μέ αὐτόν. Τά θέματα πού ἀπασχολοῦν τόν κ. Μ.Β. ἀναφέρονται στήν κρίσιμη ἐκείνη, γιά τήν τύχη τοῦ Βυζαντίου, ἐποχή ὡς εἶναι γνωστό πρόκειται γιά τήν ταραγμένη περίοδο πού ἐνὼ τό Βυζάντιο ἀργοπεθαίνει, ὥστόσο ἡ κοινωνία τοῦ ἀναδεικνύει ἔντονα τά νεοελληνικά χαρακτηριστικά της. Καί βεβαίως τό Χρονικό τοῦ Ἑφραίμ σέ ὅ,τι ἀφορᾷ στήν λαογραφία καί τίς σύγχρονες μέ τήν ἐποχή τοῦ κοινωνικές συμπεριφορές αὐτές ἀντανάκλουν κυρίως τήν Θράκη.

Ἡ πρώτη ἐνότητα τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Μ.Β. τιτλοφορεῖται Κοινωνικά Προβλήματα (Problèmes de Statut Social) ἔδω ὁ συγγρ. μελετᾷ τόν τύπο τῆς πατρικῆς κληρονομιάς, τήν ζωή τῶν ἀμπελουργῶν, τόν τύπο τοῦ κληγίου, τήν ἀντίληψη γιά τήν πολεμική τέχνη· οἱ δραματικές ἔσχατολογικές ὁμιλίες πού ἀναφέρονται στήν μυθολογία καί τήν ἰδεολογία τῆς κοινωνίας τοῦ 14ου αἰ., ἡ θέση τῶν μοναχῶν, ἡ χρήση παρονομαστικῶν ἐκφράσεων, ὁ τύπος ἀποδόσεως τῶν τοπωνυμίων, ἡ θέση τῆς γυναικός, ἡ συνοχή τῆς οἰκογενείας, ἡ ἀλληλεγγύη τῶν ἀδελφῶν εἶναι μερικά ἀκόμη ἀπό τά θέματα πού ἀντλεῖ ὁ κ. Μ.Β. ἀπό τό Χρονικό τοῦ Ἑφραίμ. Πλούσιο σέ πληροφορίες τό ὑπόπιν Χρονικό δίδει στόν συγγραφέα τήν εὐκαιρία νά ἐντοπίσει καί ἄλλα ζητήματα τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας πού περνοῦν μέσα σ' αὐτό ὅπως: ἡ ἐκτίμηση (ἐνίοτε καί περιπατικὴ) πρὸς τοὺς γέροντες, ἡ ὁμοφυλοφιλία (κατακριτέα ἀπὸ κάθε ἄποψη ἀπὸ τήν βυζαντινὴν κοινωνία), τά λαϊκά καί ἄλλα θεάματα καί παιγνίδια, ἡ λαϊκὴ ἱατρική, οἱ πρακτικοὶ ἱατροί, οἱ ἐπιδημίες, ἡ θεραπεία διὰ τῆς μαγείας, διάφοροι τρόποι θεραπείας, ἡ ἐπαιτεία καί ἄλλα παρόμοια κοινωνικά δρώμενα ἐξετάζονται στήν ἴδια ἐνότητα πάντοτε μέ βάση τό Χρονικό τοῦ Ἑφραίμ ἀλλὰ καί σέ συνδυασμό μέ τά ἀνάλογα, καί σχεδόν παρόμοια φαινόμενα πού ἀπαντοῦμε στόν Νεοελληνισμό.

Τό δεύτερο κεφάλαιο τιτλοφορεῖται θέματα Λαογραφίας σέ σχέση μέ τά ἔθιμα (Questions de Science du Folklore à propos des usages coutumiers). Ἐδῶ ὁ συγγρ. ἀσχολεῖται μέ τά ἔθιμα τοῦ θανάτου, τόν σεβασμό στήν τελευταία ἐπιθυμία τοῦ νεκροῦ ἀλλὰ καί στήν πιστὴ ἐκτέλεση τῆς διαθήκης του, τό πένθος τῶν συγγενῶν, τά μνημόσυνα, τίς παραδόσεις τοῦ λαοῦ μας γιά τό ἅγιο μανδύλι, τίς ἀχειροποιήτες εἰκόνες, τήν ἰδρυση ἐκκλησιῶν γιά συγχώρεση ἁμαρτιῶν, τήν παρουσία καί τήν βοήθεια τῆς Θεοτόκου στίς στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις, τήν λατρεία τῶν στρατιωτικῶν ἁγίων. Ἄλλα θέματα πού ἐμφανίζονται στό Χρονικό καί ἐπισημαίνονται ἀπὸ τόν συγγρ. εἶναι ἡ παρέμβαση τῆς Θείας Πρόνοιας στά ἀνθρώπινα ἔργα, ἡ βοήθεια τῶν εἰκόνων πρὸς τοὺς πιστοὺς, ἀλλὰ καί ἡ ὑποχρέωσή τους νά ἐπενδύουν τίς θαυματουργές εἰκόνας μέ χρυσάφι καί ἀσήμι. Δέν λείπουν ἀπὸ τό Χρονικό τοῦ Ἑφραίμ ἡ λατρεία τῶν λειψάνων, ἡ ἀξία τῆς παρθενίας, ἡ πίστη στήν θεία δίκη, ἀλλὰ καί στά θαῦματα, στίς προφητείες καί τά ὄνειρα· ὁ συγγρ. συζητεῖ ἔδω καί τό πρόβλημα τῆς μαντικῆς, τῆς ἀστρολογίας καί τῆς νεκρομαντείας, καθὼς καί τά μέσα ἀσκήσεώς της στήν βυζαντινὴν κοινωνία· πάντοτε βεβαίως μέ τήν συνεξέτασή τους μέ τίς ἀντίστοιχες ἐκδηλώσεις τοῦ νεοελληνικοῦ κόσμου.

Τό τρίτο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στους Λόγους (Discours): ἐδῶ ὁ κ. Μ.Β. ἀσχολεῖται μέ τίς παροιμίες πού ἐνετόπισε στό Χρονικό τοῦ Ἐφραίμ· ἔτσι συζητεῖ τήν ἱστορική πρακτική τῆς ἀρχαιότητος, αὐτή τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τούς βυζαντινούς ρήτορες-συγγραφεῖς (Συνέσιο Κυρηναίος, Μιχαήλ Γλυκά, Εὐθύμιο Μαλάκη, Μιχαήλ Ψελλό, Εὐστάθιο Θεσσαλονίκης, Μιχαήλ Χωνιάτη). Ὁ συγγρ. χωρίζει τό κεφάλαιο σέ δύο ἐνότητες· ἡ πρώτη ἀφορᾷ στίς παροιμίες πού ὁ Ἐφραίμ ἀντλεῖ ἀπό τούς κλασικούς συγγραφεῖς· ἡ δευτέρα ἀφορᾷ στίς λαϊκές παροιμίες. Ὁ κ. Μ.Β. ἐπιχειρεῖ ἐπιτυχῶς νά ἐντοπίσει τήν ἀρχική προέλευση μιᾶς ἐκάστης παροιμίας, εἴτε αὐτή ἀναφέρεται στούς κλασικούς, μετακλασικούς καί βυζαντινούς συγγραφεῖς, εἴτε στόν λαό. Στό ἴδιο πνεῦμα κινεῖται προκειμένου νά διακρίνει τίς ἀναφορές τοῦ Ἐφραίμ στίς λαϊκές παραδόσεις τοῦ Βυζαντίου, ὅπως νά παραδείγμα πῶς φανερόνται οἱ δρόκοντες, τά τέρατα, οἱ κρυμμένοι θησαυροί πού εὐρίσκονται μέ τήν παρέμβαση τῶν ἁγίων, τήν προέλευση τῶν θείων δώρων ἀπό τόν οὐρανό· ἐξετάζει, ἀκόμη, τήν σημασία τοῦ δικέφαλου ἀετοῦ ὡς συμβόλου ἐξουσίας ἀλλά καί ὡς σημείου τῆς θείας βουλῆσεως, τήν τιμωρία τῶν ἀπίστων ἐχθρῶν καί ἄλλα παρόμοια θέματα πού ἀπαντῶνται στά ἀγιογραφικά κείμενα.

Τελικῶς μέ τό βιβλίο αὐτό τοῦ κ. Μ.Β. ἔχουμε ἀκόμη ἓνα χρήσιμο ὄργανο ἐργασίας γιά τήν μελέτη τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας τοῦ 14ου αἰ., πού παραλλήλως συνιστᾷ καί πολύ χρήσιμη πηγή γιά τήν ἱστορία τῆς βυζαντινῆς Θράκης· γιά τόν ἀπλό λόγο ὅτι τό Χρονικό τοῦ Ἐφραίμ Αἰνῶν ἀπημεῖ πληθὺς λαϊκῶν ἀντιλήψεων τοῦ θρακικοῦ χώρου τῆς ὑπόψη περιόδου. Καί ἔχει σημασία τό γεγονός ὅτι ἀνάλογες ἀντιλήψεις, ἦθη, ἔθιμα, συμπεριφορές, θρησκευτική ζωὴ συνεχίζονται ἀπαράλλακτα στόν εὐρὺ νεοελληνικό χώρο ἀποδεικνύοντας τήν ἀναμφισβήτητη ἀδιάκοπη πορεία τοῦ Γένους ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὡς τίς ἡμέρες μας. Ὁ κ. Μ.Β. ἐδείξε αὐτὴ τὴν συνέχεια μέσῳ τῆς ἐπιστήμης του, τῆς Λαογραφίας δηλαδή, ὅπως παλαιότερα ὁ Φιλιππουπολίτης ἱατρός Ἀναστάσιος Γεωργιάδης-Λευκίας μέ τό βιβλίο του *Ἀνατροπὴ τῶν δοξασάντων, γραφάντων καί τύποις κοινωνάντων* ὅτι οὐδεὶς τῶν νῦν τὴν Ἑλλάδα οἰκοῦντων ἀπόγονος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐστίν, Ἀθήνα 1843· τό βιβλίο εἶναι γραμμένο στὴν ἀρχαία καί στὴν λατινική. Θυμίζουμε ὅτι ὁ Ἀν. Γεωργιάδης-Λευκίας ἀπῆντησε μέ τό βιβλίο του αὐτό στόν κατήγορο τοῦ Γένους Fallmerayer πού εἶχε ἀμφισβητήσει αὐτὴ τὴν συνέχεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Γι' αὐτό καί τό βιβλίο τοῦ κ. Μ.Β. ἔχει τὴν ἀξία του καί τὴν σημασία του, ἐφ' ὅσον μέσῳ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Ἐφραίμ Αἰνῶν δείχνει τὴν πορεία τοῦ Γένους στὴν Θράκη στό ἐνωτικό τρίσημο σχῆμα Ἀρχαιότης - Βυζάντιο - Νέος Ἑλληνισμός.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Αθανάσιος Καραθανάσης, *Ο κόλπος του Ορφανού και η περιοχή του - Ορφάνι, Οφρύνιο, Γαληψός, Κάραννη*, Θεσσαλονίκη 1998, σσ. 156.

Μια συνοπτική και προσεκτική μελέτη της τοπικής ιστορίας της περιοχής του σημερινού δήμου Ορφανού του νομού Καβάλας από την αρχαιότητα έως τη σύγχρονη εποχή επιχειρεῖ ο καθηγητής της Ιστορίας του Ελληνισμού στη Θεολογική Σχολή του Α.Π.Θ. κ. Αθανάσιος Καραθανάσης με το βιβλίο του, που τιτλοφορεῖται «Ο κόλπος του Ορφανού και η περιοχή του - Ορφάνι, Οφρύνιο, Γαληψός, Κάραννη».

Η εξιστόρηση ξεκινά με την εγκατάσταση θρακικών φύλων στην περιοχή και κυρίως των Ηδωνών που τελικά επικράτησαν στον χώρο κατά τον 5ο αι. π.Χ. συγκροτώ-